

ну рекламу електронних ресурсів створених НБ, упроваджувати систематичне інформування користувачів про нові продукти та послуги книгозбірні, здійснювати широку рекламу інформаційних електронних ресурсів наукової бібліотеки під час проведення масових заходів.

Серед послуг бібліотеки найбільш затребуваними інформаційними ресурсами залишаються електронний каталог та БД «Електронна бібліотека». Як свідчать відповіді найчастіше користувачі книгозбірні користуються електронним каталогом (56%), що говорить про те, що основним джерелом для пошуку інформації у бібліотеці є електронний каталог. Тому потрібно більше уваги приділяти його наповненню, редагуванню та пропагуванню. Більш інтенсивно наповнювати електронними версіями навчальних посібників (особливо за новими спеціальностями), наукових видань та періодики фонд електронної бібліотеки.

Сьогодні книгозбірня не використовує усі можливості соціалмедіа для краудсорсингу (метод залучення всіх бажаючих до вирішення різних завдань та проблем). Через мережу Інтернет можна не тільки запрошувати читачів на різні заходи, а й залучати їх до підготовки й проведення бібліотечних заходів, радитися з ними, обговорювати різні події.

Проведене анкетування ще раз підтвердило міркування про те, що висловлення думки читачів надзвичайно важливе для бібліотеки. Адже лише разом із читачами, враховуючи їхні оцінки, враження та пропозиції ми зможемо створити сучасну, комфортну бібліотеку, яка буде задовольняти усі інформаційні потреби наших користувачів.

The article presents the results of a survey conducted to investigate the effectiveness of using open access electronic resources by the students of the scientific library of the Khmelnytsky national university. The level of informational culture of users of the scientific library, their orientation in obtaining the necessary information has been characterized.

Key words: scientific library, electronic resources, website, databases, Internet technology in libraries, information search, informational culture of the user, electronic catalog, remote service, social networks, sociological research.

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7(477.43-25)ХНУ:378.015.3:502/504

Т. Г. Панасюк, Л. І. Салюк, м. Хмельницький

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено зміст екологічної освіти як важливого елемента загальної екологічної підготовки майбутніх фахівців. Представлено досвід роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету щодо формування екологічного світогляду студентської молоді. Розкрито роль екологічного проекту «Майбутнє планети – в наших руках» у вихованні духовності – гольовного принципу відносин природи та людини. Заакцентовано увагу на масових заходах та їх значенні в формуванні нового екологічного мислення.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна освіта екологічне виховання, бібліотека університету, екологічний проект.

Однією з найбільших проблем сучасного людства є екологічний стан довкілля. Глобальна екологічна криза, в умовах якої ми живемо, є наслідком дії багатьох чинників. Це і споживацький підхід до природи, і нерегульоване

зростання народонаселення тощо. Але, якщо подивитися на проблему глибше, то виявиться ще одна, чи не найсуттєвіша причина екологічної кризи, – це глибоке падіння духовності та моралі, низький рівень екологічної освіти і виховання, загалом екологічної культури переважної більшості мешканців планети.

У зв'язку з цим підготовка громадян із високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості та культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи має стати одним з основних важелів у розв'язанні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України [2, с.29].

Проблеми екології, формування екологічної свідомості осмислювалися у публікаціях В. Андрущенка, Г. Бачинського, В. Вернадського, Л. Губерського, М. Кисельова, Б. Коммонера, Ю. Одума та інших відомих вітчизняних та іноземних учених. Формування екологічної культури студентів вищих навчальних закладів вивчали Г.А. Білявський, Н.А. Негруца, Г.Ф. Пономарьва, Н.Ю. Олійник, К.М. Ситнік. Роботи О.Ф. Бичкової, Н.В. Дунаєвої, М.П. Захаренко, О.В. Рапопорт, Т.С. Астапенко стосуються екологічного просвітництва в бібліотеках.

Мета статті: охарактеризувати елементи формування екологічної свідомості студентів, представити основні напрями роботи бібліотек щодо екологічного виховання молоді, розкрити роль екологічного проекту бібліотеки в формуванні нового екологічного мислення.

Розвиток кожної країни безпосередньо пов'язується з екологічною безпекою. Однак планетарні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу життєдіяльності людини. Чорнобильська катастрофа, повені, лісові пожежі, забруднення води і атмосфери в багатьох регіонах України – все це може бути означене як екологічне лихо, як кризовий екологічний стан. Тому є гостра потреба інтенсивного екологічного виховання населення, і, зокрема, студентської молоді.

Базою для здійснення заходів із вирішення такої важливої й складної державної проблеми є Концепція екологічної освіти в Україні, яка передбачає чітку структуру формування екологічної освіти, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення. В ній виокремлено два основних напрями освіти – формальна і неформальна. Формальна освіта охоплює всі ланки загальної системи освіти, яка існує в Україні: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна. Другий напрям має просвітницький характер і спрямований на формування екологічної культури населення через засоби масової інформації, громадські екологічні об'єднання, партії тощо [1, с.64]. Тому екологічна освіта і виховання всіх верств населення є одним із найважливіших і необхідних шляхів, що сприятиме ефективному вирішенню надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України.

Формування у студентів глибоких переконань у необхідності природоохоронної діяльності викликане нагальною потребою української держави в екологічно грамотних громадянах, кваліфікованих фахівцях із високим рівнем екологічної культури. Екологічна культура випускника вищої школи визначається відповідальним ставленням особистості до природи, і передбачає наявність глибоких знань про навколишнє середовище та засоби його захисту, екологічний стиль мислення, уміння і досвід розв'язання екологічних проблем, безпосередню участь у природоохоронній діяльності, а також здатність прогнозувати можливі негативні наслідки природоперетворювальної діяльності людини [7, с.188].

Сьогодні екологічна освіта у ЗВО поділяється на 2 напрями: нормативна базова дисципліна для фахівців усіх спеціальностей та фахова екологічна освіта включно з підготовкою спеціалістів для різних галузей народного господарства.

Хмельницький національний університет є центром з вивчення екологічних проблем у Хмельницькій області. Кафедра екології забезпечує фахову підготовку за спеціальністю «Екологія» за двома освітніми рівнями – бакалавр та магістр. Навчальною та науковою базою для вивчення дисциплін, для проходження загально-екологічної практики є Ботанічний сад університету.

Більшість завдань сучасного ЗВО безпосередньо пов'язані з діяльністю його бібліотеки – важливої ланки навчального та наукового процесів. Саме бібліотека є одним із найважливіших підрозділів навчального закладу, від ресурсів та послуг якої залежить багато в чому якість і зміст навчання та наукових досліджень.

Бібліотечна підтримка екологічної освіти займає значне місце у цілій системі виховання студентської молоді. Бібліотека представлена як інформаційний, освітній і культурний інститут. А бібліотечна робота, відповідно, як галузь інформаційної та культурно-просвітницької діяльності, яка представляє систему взаємопов'язаних елементів, таких як: ціль (бібліотечно-бібліографічна діяльність), суб'єкт (інформаційні ресурси), предмет (інформаційна потреба) [6, с. 142].

На думку О.Ф. Бичкової, формування екологічної культури, екологічна освіта та надання екологічної інформації за запитом користувачів є тими «трьома китами», на яких будується робота бібліотек в цій галузі.

У цілій системі екологічного виховання та освіти роль бібліотек обумовлюється наявністю інформаційних ресурсів, відкритістю та доступністю інформації, впровадженням сучасних технологій, кваліфікованими кадрами.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету є центром інформації, інтелектуального, духовного та естетичного розвитку студентської молоді. Серед головних пріоритетів діяльності наукової бібліотеки університету є виховання екологічної свідомості, екологічної культури молодих громадян України.

Важливою складовою екологічно-просвітницької діяльності бібліотеки є формування екологічних ресурсів (традиційних та електронних) та забезпечення вільного доступу до них користувачам.

На сьогоднішній день фонд бібліотеки з питань екології становить понад 7000 видань навчального, наукового та довідкового характеру. Щороку бібліотека передплачує інформаційні та періодичні видання з екологічної тематики. Серед них: «Екологічний вісник», «Основи здоров'я», «Безпека життєдіяльності», «Біологія», «Екотехнологии и ресурсосбережение» тощо.

У формуванні інформаційних ресурсів з екології значну роль відіграє координація діяльності бібліотеки з кафедрою екології: проводиться детальний аналіз навчальних програм, що дозволяє виявити теми, які потребують додаткової інформації та доукомплектування.

Гарантією якісного обслуговування користувачів є сучасний електронний каталог бібліотеки, який відображає весь активний фонд бібліотеки та створює основу для виконання різноманітних запитів користувачів. Серед пошукових переваг ЕК є наявність детального тематичного рубрикатора. Будь-яка нова тенденція в літературі з екології знаходить відображення у предметних рубриках ЕК. Збільшення кількості запитів екологічної тематики теж приводить до поповнення та поновлення рубрикатора.

Обслуговування користувачів відбувається на основі сучасних інформаційних технологій. Для виконання складних запитів у галузі екології використовуються можливості Інтернет. З метою наближення ресурсів Інтернет до користувача та раціонального пошуку інформації в бібліотеці створений «Навігатор Інтернет-ресурсів за профілем університету». Тематика навігатора відповідає навчальним програмам та надає допомогу у пошуку фахової інфор-

мації. Зважаючи на актуальність проблеми, навігатор з питань екології було створено в першу чергу. Навігатор має посилання на сайти, що містять інформацію, яка допоможе в процесі вивчення таких дисциплін: екологія та охорона навколишнього середовища, заповідна справа, економіка природокористування, ґрунтознавство, методи очистки та контролю якості води тощо.

Якісному бібліотечно-бібліографічному обслуговуванню користувачів сприяє Електронна бібліотека. Вона доповнює традиційний фонд документами, які існують в електронному вигляді: повнотекстові версії навчальної та наукової літератури, методичних посібників викладачів університету, повнотекстові версії журналів «Вісник Хмельницького національного університету», «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук» тощо.

Надзвичайно цінним електронним ресурсом бібліотеки є інституційний репозитарій. Він створений для накопичення, систематизації та зберігання в електронному вигляді інтелектуальних продуктів університетської спільноти, надання відкритого доступу до них засобами Інтернет-технологій, поширення цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього товариства. Для науковців університету відкрито доступ до наукометричної платформи Web of Science.

Для віддалених користувачів на сайті бібліотеки працює віртуальна довідкова служба, яка дозволяє за допомогою консультанта значно скоротити час самостійного пошуку користувачем та дає можливість отримати інформацію за певною темою.

Освоєння форм і методів роботи з Інтернет, визначення найбільш значущих носіїв екологічної інформації в мережі, вільний доступ користувачів до екологічної інформації, створення власних екологічних баз даних і подання їх на веб-сайті – це далеко неповний перелік стратегічних напрямів роботи бібліотек ЗВО в даний час.

Із формуванням у бібліотеках вищів екологічної просвіти організуючу роль у їх роботі відіграє створення бібліотечних програм і проєктів екологічного напрямку. Кожна бібліотека, виходячи із потреб читачів і своїх можливостей, обирає для себе аспекти і діапазон програмних установок в екологічній просвіті.

З метою формування системи екологічних знань, виховання екологічної свідомості та екологічної культури молоді в науковій бібліотеці ХНУ розроблено проєкт «Майбутнє планети – в наших руках», який передбачав такі завдання:

- надання постійної інформаційної підтримки навчальному процесу та науково-дослідницькій діяльності студентів, аспірантів, науковців;
- активізація роботи бібліотеки у розповсюдженні знань із охорони навколишнього середовища;
- формування нових форм співробітництва з державними та громадськими екологічними організаціями;
- залучення студентської молоді до участі в рухах і заходах на захист і збереження рідної природи;
- запровадження інноваційних форм індивідуальної та масової роботи з екологічної просвіти.

Просвітницька робота є важливим завданням бібліотеки у розв'язанні нагальних екологічних проблем. В цьому напрямі актуальною є співпраця з кафедрою екології гуманітарного-педагогічного факультету Хмельницького національного університету.

«Екологічна освіта – основа третього тисячоліття» – під такою назвою проведена інформаційно-ділова зустріч з професорсько-викладацьким складом кафедри, на якій піднімалися питання ефективного використання електронних ресурсів бібліотеки, створення власних програмних продуктів, можливості досту-

пу до світових повнотекстових електронних журналів, вирішувались проблеми комплектування та книгозабезпеченості дисциплін кафедри підручниками.

Серед різноманітних форм роботи з формування екологічної культури молоді у бібліотеці ХНУ важливу роль відіграють комплексні заходи з пропаганди екологічних знань, у яких беруть участь не лише студенти, викладачі, але й працівники місцевих органів управління і громадських організацій. Серед них: «Екологічний світогляд нового тисячоліття», «Бо називається Поділлям земля, де маю щастя жить» тощо. На заходах обговорюються проблеми екологічного стану міста, екологічної ситуації, яка склалась на території України та в світі. Представники місцевої влади розповідають про конкретні справи щодо поліпшення довкілля у місті, знайомлять з матеріалами міського екологічного бюлетеня «Еко-Хмельницький».

Суттєве значення в екологічному вихованні майбутніх фахівців мають традиційні «Дні еколога», в процесі яких студенти-першокурсники знайомляться з інформаційними можливостями бібліотеки, літературою та періодичними виданнями за профілем навчання; проводяться практичні заняття з використання електронних ресурсів із питань екології.

Цікавими і корисними формами екологічного виховання стали екологічні уроки за темами: «Людина і природа: правила гри»; Національний природний парк «Подільські Товтри»; «Екологічні проблеми Подільського регіону» тощо.

Розвитку гуманістичних переконань у глибокому осмисленні навколишнього світу допомагають організовані спільно з кафедрою екології та Хмельницької обласної організації Українського товариства охорони природи семінари-тренінги «Шляхи участі громадськості у вирішенні екологічних проблем». Основна мета семінарів – формування у молоді екологічного мислення, необхідних моральних, правових поглядів на природу та місце в ній людини, активної життєвої позиції в справі раціонального використання і перетворення природних ресурсів, залучення студентів до активної співпраці задля охорони та відтворення навколишнього середовища.

На сучасному етапі надзвичайно актуальним є питання профорієнтації серед учнівської молоді. У зв'язку з цим бібліотека спільно з кафедрою екології розпочала нову форму роботи: презентацію спеціальності «Екологія». Презентації проводяться для учнів 9-11 класів загальноосвітніх шкіл міста Хмельницького, на яких майбутні абітурієнти мають змогу поспілкуватися з викладачами кафедри екології, отримати детальну інформацію про умови вступу в університет, про спеціальності, які отримують випускники, за якими освітньо-кваліфікаційними рівнями проходить навчання, які посади зможуть вони займати в різних галузях господарства після закінчення університету.

Бібліотека бере активну участь у щорічних акціях університету «Молодь проти куріння», а також у заходах до міжнародного Дня боротьби зі СНІДом. У рамках цих акцій презентуються тематичні виставки літератури «Ми живемо у світі, де є СНІД», «Правда про куріння», проводяться бесіди «Що таке ВІЛ і СНІД», «В полові тютюнового диму», серед студентів розповсюджуються буклети «Знайте правду про ВІЛ-інфекцію і СНІД».

При проведенні масових заходів використовуються мультимедійні технології, виступи супроводжуються демонстрацією слайдів, відеофільмів, що сприяє кращому засвоєнню молоддю всієї наданої інформації.

Популяризації екологічних знань серед молоді сприяють книжково-ілюстраційні виставки з проблем охорони навколишнього середовища, які щороку експонуються в університеті, на наукових конференціях та семінарах, в читальних залах бібліотеки. Серед них: «ЕКО-Хмельницький» (виставка-факти),

«Екологія, людина, суспільство», «Сталий розвиток України: суть проблеми та перспективи», «Живої природи душа промовляє» тощо. На сайті бібліотеки представлені віртуальні виставки з актуальних питань охорони довкілля.

Участь у науково-практичних конференціях, семінарах, присвячених розв'язанню екологічних проблем, істотно впливає на підвищення екологічної культури і самих бібліотечних працівників. Зокрема, співробітники бібліотеки були учасниками таких науково-практичних конференцій: «Сталий розвиток України: суть, проблеми та перспективи», «Актуальні проблеми екологічного інформування громадськості у роботі бібліотек», «Дослідження, відтворення та охорона малих річок», «Поширення ГМО на Україні. Наслідки для довкілля та людини» тощо.

Бібліотека університету різними методами сприяє екологічній просвіті молоді, постійно шукає нові форми роботи, які допомагають вихованню творчих особистостей, розвитку екологічної культури сучасних спеціалістів.

Отже, екологічне виховання – це одна з найскладніших проблем на шляху збалансованого розвитку суспільства. Бібліотеки закладів вищої освіти стають необхідною ланкою в системі безперервної екологічної освіти, безпосередніми активними учасниками у формуванні активної життєвої молоді позиції у сфері поліпшення екологічної ситуації на Землі та охорони природного середовища і довкілля.

Для того, щоб організувати цю роботу ефективно, бібліотека повинна дотримуватися таких вимог: постійно вивчати інформаційні потреби користувачів з екологічної тематики, формувати інформаційні ресурси з екології та суміжних наук, організувати обслуговування запитів користувачів на основі сучасних інформаційних технологій, формувати нові форми співробітництва з державними і громадськими організаціями, що працюють у галузі екології.

Не менш важливим напрямом є екологічна освіта бібліотекарів, їх професійна підготовка до вирішення зазначених вище завдань. Це дозволить бібліотекарям організувати і здійснювати роботу в напрямі екологічної просвіти в бібліотеці на основі розуміння основних проблем науки, знання джерел інформації, вміння формувати інформаційні потреби читача і в тісному контакті з навчальними закладами.

Список використаних джерел:

1. Бычкова Е.Ф. Секция «Экологическая информация и экологическая культура» конференции «Крым-2015». Обзор работы. *Научные и технические библиотеки*. 2016. №1. С. 63-67.
2. Виговська Т.В., Міронова Н.Г. Деякі аспекти реалізації неперервної екологічної освіти в Україні. *Екологічний вісник*. 2017. №2. С. 29-30.
3. Концепція екологічної освіти України. Київ, 2001. 15 с.
4. Крайнюк О.В. Інтернет-ресурси по екології: аналіз сайтів вищих навчальних закладів України. *Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 жовт. 2010 р. Донецьк, 2010. С. 93-96.
5. Плоха Т.В., Авраменко С.Х. Формування екологічного світогляду майбутнього робітника – важливе завдання освітян вищих навчальних закладів. *Екологічний вісник*. 2013. №4. С. 25-26.
6. Рапопорт О.В. Роль бібліотеки у вихованні у студентської молоді екологічної культури. *Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 жовт. 2010 р. Донецьк, 2010. С. 141-145.
7. Туркот Т.І. Психологія і педагогіка вищої школи : навч. посіб. Херсон, 2013. 516 с.

The article highlights the content of environmental education as an important element of the overall environmental training of future specialists. Describes the experience of the work of the scientific library of the Khmelnytskyi National University on the formation of the ecological worldview of students. The role of the environmental

project «The future of the planet is in our hands» in the cultivation of spirituality – the main principle of relations between nature and man is revealed. Special attention is paid to mass events and their significance in shaping new ecological thinking.

Key words: *ecological culture, environmental education, ecological education, university library, environmental project.*

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7:378.4(477.43-25)ХНУ:[316.774:613-057.87]

С. А. Молчанова, м. Хмельницький

БІБЛІОТЕКА ЗВО ЯК ЦЕНТР ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

У статті здійснено обґрунтування ролі і місця бібліотеки ЗВО як центру формування навичок здорового способу життя (далі – ЗСЖ) студентів, розглянуто її можливості у підтримці ЗСЖ молоді, представлено досвід наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Автор наголошує, що для розв'язання окресленої проблеми книгозбірням за допомогою всіх їхніх ресурсів слід більшу увагу приділяти духовному розвитку молоді, який є передумовою та основою здоров'я.

Ключові слова: *бібліотека ЗВО, інформація, духовність, здоровий спосіб життя, мотивація.*

Ідея про необхідність збереження і зміцнення здоров'я молоді за допомогою формування у неї здорового способу життя (ЗСЖ) не є новою. Проблеми виховання та формування культури здоров'я і ЗСЖ учнівської і студентської молоді розглянуто в дослідженнях Т. Бойченко, О. Вакуленко, Д. Вороніна, Г. Голобородько, О. Коган, Т. Круцевич, С. Лапаєнко, В. Оржеховської, С. Свириденко, О. Селезньової, М. Солпчука та ін. На роль бібліотек у формуванні здорового способу життя в учнів шкіл, ліцеїв та студентів ЗВО указують І. Воронцовська, Н. Карих, О. Мишалова, Т. Павлікова, К. Павлюк, Н. Сергєєва та ін. Однак мало хто із сучасних бібліотекознавців розглядав бібліотеку як центр формування здорового способу життя. Уперше теоретичне обґрунтування ролі та місця бібліотеки в єдиній соціально-комунікаційній системі підтримки ЗСЖ на теренах України здійснив Н. Мухамед'яров [3]. Проте проблема розробки теоретичних та організаційно-методичних засад функціонування бібліотеки як центру з питань здоров'я досі ще залишається актуальною. Це можна пояснити двома основними причинами:

- 1) недооцінюванням ролі бібліотеки у формуванні навичок ЗСЖ у сучасному українському суспільстві;
- 2) пасивністю бібліотек, які недостатньо популяризують (рекламують) свої можливості щодо збереження й зміцнення здоров'я молоді через підвищення рівня інформованості з питань ЗСЖ.

Мета написання статті: *всвітлити роль бібліотеки як центру формування здорового способу життя студентів, показати її можливості та переваги порівняно з іншими громадськими організаціями у розв'язанні цієї проблеми.*

Студентський вік – це період заключного етапу поступового розвитку психофізіологічних і рухових можливостей організму. Фізичне виховання, культура здоров'я, вміння і бажання вести здоровий спосіб життя виступають у цей час основою розвитку і формування молоді людини як особистості, суттєво підви-